

A visegrádi romok felett csillagsugáros éjszaka ragyog. Alant a vén Dunán merengve jár egy éjszakai csónak a jó Isten aranyos patkószegei között, amilyen a nyári csillagok képe a sötét folyamban; felhők, erdők, hegyek régen aludni tértek, a folyó aluszékonyan simul partjai között, mint egy néprege, és a várrom felett tüzes fényben áll a Vénusz, mint egy messziről viszszanézó királynénak a

Krúdy Gyula 91

ANJOU*

szeme, és a többi csillagok is mind odafent a hegy magasságában, ahol napközben elborongva áll a régi nagy királyok kastélya, mintha kihűlt szemei volnának az egykori királynőknek, akik e tájon laktak, aransarkú cipőjükkel a pázsitra léptek, és szenvedtek, szerettek, éjjel tán sírdogálva pillantottak alá a nagy Dunába, amelynek habja minden ok nélkül megcsillannak a távolban, mintha alulról jövő fény világítaná meg a hullámokat.

Miért fénylik a Duna Visegrád alatt holdtalan éjszakán? Vén költő ez a folyam, amely elmúlt szerelmeim, régi kalandjaim, ó Magyarország legszebb asszonyainak fehér térdein elábrándozik csöndes augusztusi éjjelen, midőn a Vénusz, mint egy lángoló asszonyszem áll a magasságban, és az erdőkben bujdosó szél, a zörgő falevél, a bokor zizenése és a folyam felett elhangzó különös kiáltások, majd egy dereglye-lámpás nagy messziségben: – éppen olyan, mint régen, ötszáz esztendő előtt volt, hisz az éjek nem változnak, a felhők és erdők ugyanazok e tájon, mint Károly Róbert korában, a bécsi gőzhajó rég tovabúgott csillogó szalonablakaival, és a néma erdőkben megmozdulnak a nagy fák, amelyek Mátyás királyt és szép Ilonkát látták, a várkert mélyében mandolint penget egy olasz lovag, a hegyi ösvényen bolyongó pára bizonyára régi udvari emberek alakjából van szöve, és az éjszakai ködből, falevelek zörgéséből, eltévedt csillagsugárokból királynék alakjai szövődnek, akik egykor a kastélyt lakták, és a szarvas bőgését hallgatják az alant elterülő erdőségekből.

A liliomos Anjouk voltak itt urak, e félig művészek, félig kalandorok nemzetsége, akik mindent szerettek, ami szép és finom, asszonyt, aranyat, drágaságot, és a vitézeiket nehéz selyembe öltöztették. A Valois-k és a Bourbonok ősei, akik az ötvösöket és udvari bolondokat szerették, szinte festői szerelemmel laktak e hegyes-völgyes tájon, ahol a Duna kanyarulata, az erdők álma és a szabadon csillogó nagy égboltozat mindig királyi foglalkozásukra emlékeztette őket. A szövetből csak a selyem és a bársony, a bányákból csupán az arany, és a vadból a királyi szarvas vagy a félelmetes vadkan volt a kedvencük. Az anyák nekik születték legnemesebb leventéiket, – egy Anjou-testőr, aki Erzsébet királyné tölgyfából faragott ajtaja előtt őrt állott:

bizonyára a legszebb férfi volt Magyarországon. Imádták a pompát és a nőket. Sohasem volt olyan jó dolguk a delinek és bátornak született fiatalembereknek, mint abban az időben, midőn Lokietec Erzsébet, Károly király harmadik felesége hordta fején a magyar királynék koronáját.

92 Károly összetörte az elhatalmasodott felvidéki kiskirályokat. Németujvári Iván és Omodé hadaiból kiválasztotta a legdelibb legényeket, és ajándékba hazaküldte a királynénak. Csak Máté fia tartotta a kengyelt a lengyel asszony lába alá, és a francia és nápolyi vendégek elcsudálkoztak a gyönyörű leventéken, akik a királyt szolgálták.

A vénusz-szemű Anjou-királynék idejében tudták a királyok, hogy mit tesz királynak lenni. Visegrád volt a legelső királyi udvar Európában, e bús romokat egykor aranyhímzésű szőnyegek fedték, és senki sem tudott úgy dalolni a világon, mint Erzsébet királyné apródjai. A cseh Luxemburgok finomságot és szerelmet az Anjouk visegrádi udvarába jártak tanulni. Erzsébet udvarhölgyei szerelmet, dalt és férfiút boldogító manírt legjobban tudták Európában. A királyné dámái aranyliliommal ruháikon nevelték azokat a fiatalemberket, akik később hősök és királyok lettek Európában. A nők imádatát és a férfias virtust, a pompa kedvelését és a királyság művészetét Erzsébet királyné udvarában tanulták Európa jó házból való ifjai. Az osztrák Habsburgok a lengyel asszony dámái közelében tanulták meg, hogy az úri dámának kezét kell csókolni, a lengyel vojvodák Visegrádon tanultak meg táncolni, a délkeleti királyok az Anjou-asszony környezetében lettek lovagok, urak, királyok. A félvad állapotban érkező lovagok, akik addig vasban és tetőtől talpig páncélban jártak, a Duna tájékán rájöttek, hogy selyemkabátban és bársony köpönyegben járni méltóbb.

Az Anjouk egy nagy fi- és nőnevelő intézetet tartottak visegrádi udvarukban. A fiatalemberek itt lettek gavallérok és a leányok dámák.

És a szellem?

Az öregedő királyné nem is tűrte környezetében az olyan hölgyet, akinek szíve üres és hangtalan a szerelem mámore iránt. Délután és estakönyon a visegrádi palota árkádjai alatt csattogva zengett a csók és a szerelmi dal, míg a lengyel asszony kegyesen bólintott.

Szerelem! A lilimos királyok idejében a szerelem lovagi virtus lett. Nőket elcsábítani, álmokat szőni, boldognak lenni az első ifjúságban, midőn a szíven és arcon rajt van minden hímpor, amellyel a kegyes természet megajándékozza a fiatalemberket, midőn az álom még nagyon hosszú és nagyon boldog. A kebel emelkedik, és a szájából énekelve jön ki a hang, vagy suttozva, mint egy meleg forrás a budai hegyek között. Lokietec Erzsébet oltárterítő helyett szerelmeket szőtt, hímzett, és nagyon jól érezte magát, ha műve jól sikerült. Ah, mily boldogok voltak az ő idején a visegrádi éjszakák! Az őrség helyén volt a kapuknál, a bástyákon még az Árpád-királyok korából való

szürke fejű oroszlánok vigyáztak, lenn, a Dunán a tündöklő csillagok között a hajósok kun és magyar nótákat énekeltek, túl a folyón, a messzi elnyúló síkságon még lótejet isznak a szabadon tanyázó törzsek, a hadsereg vitézebb és bátrabb, mint valaha, a nők lóra ülnek, és a gyermekeket a befagyott folyó lékében fűrosztják: a királyi palotában Erzsébet szépítővizet 93 főz és álomport kever. A hágcsök selyemből sodorvák az udvarhölgyek ablakaihoz, és holdtöltekor a gitár nápolyi és lengyel dalokat penget. Szerelem! Frankhon és Krakkó lovagjai a királyné kegyes engedelmét kérik új hódításaikhoz, és Erzsébet mindig jószívű. Kár, hogy az öreg Zách Felicián, e régi korból való szürke üstökű magyar egy délebednél véget vetett a pásztori játéknak.

Klára leányát Kázmér lengyel hercegnek jutalmul adá Erzsébet, ám az öreg Záchot csak vásár után kérdezték. Felicián kardot fogott, a liliomos családra tört, és bizony Erzsébetnek sokáig sajgott a keze az öreg ember kardcsapásai után.

Akit nem hatott meg a szüzek vére, önvérének kiomlásától megremüle.

Lokietec Erzsébet napjait gyakran töltötte az imazsámolyon. Az öregség olyan feltartóztathatatlanul ereszkedett szép fejére, mint a felhők alkonyattal a visegrádi hegyekre.

A kastélyban kevés feszület volt, Erzsébet tehát elment azon helyekre, ahol elődei, az Árpád-házbeli szent királynék éltek. Mintha a régi királynék környezetében keresett volna vigasztalást szíve nagy sebére, ő, aki eddig csak az olasz dalt szerette.

Gyalog, zarándokcsapattal utazott a Bakony erdő mélyeiben, ahol egykor a szent kolostorok álltak, amelyekben Gizella királyné, Szent István hitvese töltötte életét, oltárterítőket hímezve.

A lengyel asszony fáradhatatlan volt a vezeklésben. A veszpéri apátsági templomban, ahol Gizella királyné misemondó ruháit őrizték, fél esztendeig imádkozott a régi királynéhoz, bár adna sajgó szívére írt.

A ruhák és oltárterítők, amelyek a magyarság első századában kerültek ki a szent királyné keze alól, csupán az egyik oldalon voltak hímezettek. Gisla Regina, jó gazdasszony módjára, takarékosan bánt a finom gyapjú- és selyemfonállal. A csendes monostorok, amerre az első magyar királyné lovagolt, vadászott, majd Imre herceg halála után imádságaiba elvonult, most az Anjou-királynőt látta vendégül. A legbuzgóbban Erzsébet imádkozott a zarándok csapatban, és nem felejtett ki egyetlen kegyes helyet sem.

Mintha újra felhangzottak volna a szent zsolozsmák és énekek a régi templomokban, mint akkor hangzottak, mikor Gizella királyné járt még e tájon, hogy az égi királynő kegyelmét kérje a pogány magyarok megtérítéséhez.

Erzsébet minden reggel megmosta arcát abban a fehéritő vízben, a legnagyobb vezeklés idején is, amelyet „királyné vizének” neveznek azóta is.

94

* Az itt közölt Krúdy-próza a *Pesti Napló* 1913. évi szeptember 14-i számában jelent meg. Gedényi Mihály Krúdy-bibliográfiájában nem szerepel ez a tétel, s bár a szöveg filológiai feldolgozása még folyamatban van, valószínű, hogy egy eddig kötetben nem szereplő Krúdy-írásról van szó. (A Szerk.)

Fülöp Péter: Virágfátyol

IRODALOM MŰVÉSZETI TÁRSADALOM

Folyóiratunk

a NEMZETI ERŐFORRÁS MINISZTERIUM
NEMZETI KULTURÁLIS ALAPPROGRAMjának

anyagi támogatásával jelenik meg.

Terjeszti a Budapesti, a Nemzeti és a Vidéki HÍRKER RT.
és alternatív terjesztők

Főszerkesztő

JÁSZ ATTILA

Szerkesztők

NÁDOR TIBOR

SZÉNÁSI ZOLTÁN

Online szerkesztő

MIKLÓSVÖLGYI ZSOLT

Laptverv és műszaki szerkesztés

SELLYEI TAMÁS OTTÓ

Tiszteletbeli munkatársak

CSOKITS JÁNOS

MONOSTORI IMRE

MUZNAY ÁKOS

VASADI PÉTER

ÚJ FORRÁS

IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALMI FOLYÓIRAT

ALAPÍTÓ A KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYEI ÖNKORMÁNYZAT

JÓZSEF ATTILA MEGYEI KÖNYVTÁRA

Megjelenik évente tízszer

Alapítva ezerkilencszázhatvankilencben

Alapító főszerkesztő: PAYER ISTVÁN

Szerkesztőség: 2890 Tata, Székely B. u. 2/A Telefon: 20/3353 626. Levélcím: Tatabánya, Pf. 136

E-mail: info@ujforras.hu. Interneten olvasható: www.ujforras.hu

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletága. 1008 Budapest, Orczy tér 1.

Előfizethető valamennyi postán, kézbesítőknél és az Új Forrás Kiadónál.

E-mailek: hirlapelofizetes@posta.hu; faxon: 06-1/303-3440. További információ: 06/80/444-444.

Előfizetési díj egy évre 5000 Ft. INDEX: 25959, HU ISSN:0133-5332.

Kiadja a József Attila Megyei Könyvtár. A kiadásért felel: Új Forrás Kiadó Nonprofit Kft.

Készült a Sollers Kft. nyomdájában Tatán.

NEMZETI ERŐFORRÁS
MINISZTERIUM

Nemzeti
Kulturális
Alap